

การสร้างสรรค์เพลงไทย

ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอก
เรื่องพระอภัยมณีเพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่
เป็นการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำ

Thai song Composition of “Samut Matcha Dance”
for Phra Aphai Mani Puppet Show to Develop Arts and
Culture and Create Spatial Income to Solve Inequity Issues

ฐิตินนท์ ผลละศิริ / Thitinin Pullasiri¹

Received: May 30, 2023 Revised: Aug. 18, 2023 Accepted: Nov. 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์เพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณีเพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่เป็นการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ 1) เพื่อสร้างสรรค์เพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณีเพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่เป็นการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำ 2) เพื่อศึกษาโครงสร้างเพลงระบำสมุทรมัจฉา ระบำสมุทรมัจฉาเป็นเพลงที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่เพื่อใช้บรรเลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี และเป็นการถ่ายทอด

---

¹คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

¹Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasilpa Institute.

องค์ความรู้จากผู้วิจัยลงสู่ชุมชน เพื่อให้ศิลปินในชุมชนเกิดรายได้จากองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป และเป็นการศึกษาโครงสร้างเพลงระบำสมุทรมัจฉา กระบวนการในการสร้างสรรค์การวิจัยนั้นผู้วิจัยสร้างสรรค์เพลงระบำสมุทรมัจฉาขึ้นมาใหม่ ทั้งกระบวนการร้อง กระบวนทางเพลง และกระบวนหน้าทับที่ใช้บรรเลงประกอบ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้จัดสร้างหุ่นกระบอกปลาและสร้างสรรค์กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกปลาสำหรับแสดงร่วมกับเพลงระบำสมุทรมัจฉา และในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยดำเนินการวิจัยจากข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลของการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ทำนองระบำที่ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์นั้นได้อธิบายแนวคิดในลักษณะที่คล้องจอง เป็นกระบวนที่มีความหมายต่อเนื่องกันคือ “สมุทรมัจฉา ทรรษาชลธิ ภิรมย์อสุรี และคลื่นวาริโสดลำพอง” พร้อมด้วยกระบวนหน้าทับและการวิเคราะห์ทำนองสารัตถะ ผู้วิจัยสรุปการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์ทำนองสารัตถะของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ในทำนองเพลงทั้ง 4 ชุด จึงพบได้ว่าระบำสมุทรมัจฉาเป็นเพลงที่มี 2 บันไดเสียงคือ บันไดเสียงฟา และบันไดเสียงซอล โดยพบบันไดเสียงฟาทั้งหมด 10 บรรทัด และพบบันไดเสียงซอลทั้งหมด 13 บรรทัด แสดงให้เห็นว่าเพลงชุดระบำสมุทรมัจฉาเป็นเพลงที่ไม่มีความซับซ้อนของบันไดเสียงมากมายนัก จึงส่งผลให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจถึงบทเพลงได้ง่าย ผู้บรรเลงสามารถท่องจำและสามารถนำเพลงชุดนี้ไปบรรเลงในโอกาสต่าง ๆ ได้ดี

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์เพลงไทย การแสดงหุ่นกระบอก ระบำสมุทรมัจฉา

Abstract

The research titled “The Song Composition of “Samut Matcha Dance” for Phra Aphai Mani Puppet Show to Develop Arts and Culture and Create Spatial Income to Solve Inequity Issues” is

a qualitative and creative research. The objectives were 1) to compose a Thai song titled “Samut Matcha Dance” accompanying a puppet show “Phra Aphai Mani” and 2) to study the structure of the Thai song “Samut Matcha Dance”. Samut Matcha Dance is a new song created by the researcher for accompanying a puppet show titled “Phra Aphai Mani” The composition is also the transfer of knowledge from the researcher to the community so that artists in the community can earn income from that knowledge. Moreover, arts and culture are continuously maintained and the structure of Samut Matcha Dance is studied. In the research process, the researcher recomposed Samut Matcha Dance including its singing techniques, music, and Na-Tub used in the song. In addition, the researcher had created a fish puppetry and performing styles for a fish puppet show in the song of Samut Matcha Dance. In the data collection process, the researcher retrieved the data from documentary research and interviews, and then analyzed the data to draw conclusions.

It is found that for the ideas and inspiration in the composition of Samut Matcha Dance, the melody of this dance that the researcher had created describes the concept of a harmonious nature. It is a theme of which descriptions are rhymed: “Samut Matcha, Hansa Chonlathi, Phirom Asuri, and Kwai Waree Lod Lam Phong.” The study also consists of the design of Na Tub and the analysis of the Sarath melody. The researcher drew a conclusion by using the theory of the Saratha melody analysis of Associate Professor Pichit Chaiseri to analyze the melodies of all 4 sets of songs. It is found that Samut Matcha Dance consists of 2 scales

which are Fa and So. The Fa scale was found in 10 lines and the So scale was found in 13 lines. It shows that Samut Matcha Dance is a song of which scale is not too complex. As a result, Listeners can understand (the content of) the song easily and the performer can memorize and perform this song in various occasions as well.

Keywords : Thai song composition, Puppet show, Samut Matcha Dance

บทนำ

ดนตรีไทยนั้นอยู่คู่กับสังคมไทยมาหลายยุคหลายสมัย จนกลายเป็นรากเหง้าและวิถีชีวิตของคนไทย จนกลายเป็นสิ่งที่ใช้หาเลี้ยงชีพ บ้างก็ใช้ในพิธีกรรมขับกล่อม หรือใช้บรรเลงสำหรับการแสดง ซึ่งดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงของไทยนั้นสามารถแบ่งได้หลายประเภท ได้แก่ ดนตรีประกอบการแสดงระบำ รำ ฟ้อน ดนตรีประกอบการแสดงโขน ดนตรีประกอบการแสดงละคร และดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอก ซึ่งแต่ละประเภทที่กล่าวมาล้วนมีเอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามประเภทการแสดง สำหรับดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกนั้นใช้วงปี่พาทย์ไม้แข็งในการบรรเลง แต่มีการนำขลุ่ยเข้ามาบรรเลงคล้ายไปกับการขับร้อง โดยตั้งเสียงขลุ่ยให้อยู่ในระดับเสียงของวงปี่พาทย์ไม้แข็ง และเพิ่มเครื่องประกอบจังหวะสำเนียงจีน คือ แตร กลองตอก และฆ้อง ซึ่ง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอก มีการนิยมนำมาแสดงในรูปแบบของวรรณกรรมไทย เรื่องพระอภัยมณีมีการประดิษฐ์ท่าเชิดหุ่นเลียนแบบโขน-ละคร เป็นที่นิยมแสดงกันอย่างแพร่หลายทั้งงานหลวงและงานราษฎร์ เนื่องจากการแสดงหุ่นกระบอกมีความหลากหลายของเนื้อเรื่องและความไพเราะของดนตรีที่บรรเลง แต่ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างก้าวกระโดด รูปแบบในการรับชมงานแสดงของผู้คนในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ คือ ปัญหาความยากจนจากการขาดรายได้

ชุมชนวัดบางเกาะเทพศักดิ์ ตำบลแควอ้อม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และชาวบ้านละแวกนั้นเป็นที่ตั้งของคณะหุ่นกระบอกชูเชิดชำนาญศิลป์ ซึ่งผู้วิจัยรับหน้าที่เป็นผู้เชิดหุ่นกระบอก และนักดนตรีในคณะชูเชิดชำนาญศิลป์มาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยในพื้นที่นี้มีคณะหุ่นกระบอกชูเชิดชำนาญศิลป์อยู่เพียง 1 คณะเท่านั้น และประสบปัญหาการขาดรายได้จากความเหลื่อมล้ำข้างต้น ทำให้การแสดงหุ่นกระบอกในพื้นที่นี้ได้รับความนิยมลดน้อยลง ส่งผลให้ผู้แสดงในคณะต้องเปลี่ยนอาชีพจากการเชิดหุ่นกระบอกไปสู่อาชีพใหม่ ซึ่งทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแสดงหุ่นกระบอกเริ่มที่จะสูญหาย ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและปัญหาในทุกมิติ ประเด็นหลักสำคัญด้านการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลับมาเป็นที่รู้จักเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ส่งผลต่อรายได้ในการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้แสดงในคณะ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและมีความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์ชิ้นงานใหม่ในลักษณะของการสร้างสรรค์การประพันธ์เพลงไทยและบทร้องขึ้นใหม่จำนวน 1 ชุด พร้อมกับการจัดสร้างหุ่นกระบอกปลาจำนวน 1 ชุด และการสร้างสรรค์กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกปลา แล้วนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ชิ้นใหม่ชุดนี้ไปถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ คือ กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพศิลปินโดยตรง ได้แก่ 1) นักดนตรีไทยวิชาซีฟ และ 2) นักแสดงหุ่นกระบอกวิชาซีฟ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้วิจัยออกปฏิบัติงานแสดงเพื่อสร้างรายได้ให้กับตัวเองและชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ที่มาจากการบรรเลงดนตรีไทยและการเชิดหุ่นกระบอก เพื่อเป็นการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมสร้างรายได้เชิงพื้นที่และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ เมื่อชุมชนเกิดรายได้ ศิลปวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการแสดงหุ่นกระบอกก็จะได้รับความนิยมขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อเป็นการสืบทอดต่อไปสามารถยึดเป็นอาชีพได้ดั้งเดิม และบันทึกองค์ความรู้เก็บเป็นหลักฐานทางวิชาการให้ผู้ที่สนใจได้สืบค้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างสรรค์เพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ
2. เพื่อศึกษาโครงสร้างเพลงระบำสมุทรมัจฉา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้ระบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษาวิจัยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ในหัวข้อเป็นประเด็น ดังนี้

- 1) แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน
- 2) การสร้างสรรค์กระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกระบำสมุทรมัจฉา
- 3) การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน
- 4) การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องกระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกในระบำสมุทรมัจฉา และ
- 5) การออกรับงานแสดง

ผลการวิจัย

จากงานวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำมีผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน

แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยมีแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาให้การบรรเลงดนตรีไทยประกอบการแสดงหุ่นกระบอกนั้นได้เกิดการพัฒนาขึ้นจากเดิม ซึ่งการแสดงหุ่นกระบอกแต่โบราณนั้นยังไม่พบการนำระบำเข้ามาสอดแทรกระหว่างเนื้อเรื่อง ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาให้การแสดงหุ่นกระบอกนั้นดำรงอยู่ได้ เพื่อให้เนื้อหาชวนเข้าใจมากขึ้น สามารถรับชม

ได้ทุกช่วงวัย ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาองค์ความรู้ขึ้นด้วยการสร้างสรรค์ชิ้นงานนี้ขึ้นมาใหม่ และที่สำคัญการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณีตอนหนีผีเสื้อสมุทรนั้น ยังไม่ปรากฏว่าโบราณจารย์ท่านใดได้คิดประพันธ์ระบำสอดแทรกในฉากที่ตัวละครชื่อสินสมุทรหนีออกจากถ้ำ เพื่อเล่นกลางมหาสมุทร เพื่อไล่จับฝูงปลาอย่างสำราญ ผู้วิจัยจึงได้สร้างสรรค์การประพันธ์เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร ซึ่งอธิบายแนวคิดของเพลงในแต่ละชุด โดยผู้วิจัยใช้ชื่อเพลงในแต่ละชุดในลักษณะเป็นคำไทยที่คล้องจองกันเป็นกระพุ้งที่มีความหมายต่อเนื่องกัน คือ สมุทรมัจฉา หรรษาชลธิ ภิรมย์อสุรี และคลื่นวาริโสดลำพอง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ประพันธ์กระบวนหน้าทับกลองแขกและตะโพนที่ใช้บรรเลงในระบำสมุทรมัจฉา ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายในลักษณะพรรณนาวิเคราะห้ได้ดังต่อไปนี้

1.1 ส่วนนำเป็นทำนองเพลงชุดแรกของเพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ผู้วิจัยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์ทำนองเพลงในส่วนนี้ขึ้น เพื่อเป็นทำนองเพลงสำหรับนำไปให้ผู้เชิดได้เชิดตัวหุ่นกระบอกปลา ออกฉาก เพื่อตั้งขบวนในการเชิดได้อย่างพร้อมเพรียงกัน และอีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นการเอื้อต่อผู้บรรเลงเครื่องประกอบจังหวะและหน้าทับในการเข้าจังหวะ และหน้าทับให้เกิดความพร้อมเพรียงน่าสดับรับฟัง จะไม่เป็นการเสียกระบวนเพลง โดยได้แรงบันดาลใจจากลักษณะทางกายภาพของฝูงปลาทะเล ซึ่งปลาทะเลจะว่ายแหวกกันเป็นฝูง โดยมีหัวหน้าฝูงเป็นผู้นำและลูกฝูงเป็นผู้ตาม ว่ายตามกันไป ในทิศทางเดียวกันอย่างสง่างาม

1.2 ชุดที่ 1 ผู้วิจัยใช้ชื่อว่า “สมุทรมัจฉา” เป็นทำนองเพลงที่บรรเลงต่อจากส่วนนำ ผู้วิจัยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์ทำนองเพลงในส่วนนี้ขึ้น เพื่ออธิบายถึงตัวละครที่ชื่อว่าสินสมุทร ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระอภัยมณี เหตุการณ์ในช่วงนี้เป็นช่วงที่สินสมุทรแอบหนีพระราชบิดาออกจากถ้ำใต้มหาสมุทร เพื่อออกมากระโดดโลดเต้นตามประสาัยกษัตริย์เด็ก ซึ่งพันธุ์ปลาชนิดต่าง ๆ ที่พบจากบทร้องในทำนองเพลงช่วงที่ 1 นั้น ผู้วิจัย

ได้อธิบายถึงพันธุ์ปลาไว้หลากหลายสายพันธุ์ด้วยกัน โดยที่ผู้วิจัยมีความประสงค์ในการประพันธ์ทำนองของเพลงและบทร้องในชุดที่ 1 ให้มีเอกลักษณ์เป็นเพลงฉิ่งใช้อัตราจังหวะ 2 ชั้น จำนวนทั้งหมด 2 ท่อนเพลง จำนวน 3 เที้ยวกลับ

1.3 ชุดที่ 2 ผู้วิจัยใช้ชื่อว่า “หรรษาชลธิ” ผู้วิจัยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์ทำนองเพลงในส่วนนี้ขึ้นเพื่ออธิบายถึงปลาสายพันธุ์ต่าง ๆ ได้เรียงระบำในมหาสมุทรด้วยความสนุกสนานพร้อมกับตัวละครที่ชื่อสินสมุทรนั้นก็ได้แหวกว่ายมหาสมุทร เพื่อจับพันธุ์ปลาด้วยความรื่นเริงเช่นกัน ทำนองเพลงในชุดนี้ไม่มีบทร้อง ผู้บรรเลงต้องบรรเลงด้วยวิธีการสื่อถึงอารมณ์สดชื่น ให้ผู้ฟังรับรู้ถึงจินตนาการและความรู้สึกที่ออกมาจากเสียงดนตรีนั้น โดยที่ผู้วิจัยมีความประสงค์ในการประพันธ์ทำนองของเพลงในชุดที่ 2 ให้มีเอกลักษณ์เป็นทำนองที่สนุกสนาน สดแทรกความสดใส โดยใช้กลองแขกบรรเลงหน้าทับพิเศษที่ผู้วิจัยได้ประพันธ์หน้าทับขึ้นใหม่สำหรับทำนองเพลงในชุดหรรษาชลธิโดยเฉพาะ โดยมีอัตราจังหวะ 2 ชั้น

1.4 ชุดที่ 3 ผู้วิจัยใช้ชื่อว่า “ภิรมย์อสุรี” ผู้วิจัยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์ทำนองเพลงในส่วนนี้ขึ้น เพื่ออธิบายถึงความรื่นเริงสดใสของตัวละครที่ชื่อว่าสินสมุทร สืบเนื่องจากทำนองเพลงชุดก่อนหน้านี้ที่ตัวละครสินสมุทรได้เรียงระบำอย่างสนุกสนานกับฝูงปลาในกระบวนท่าต่าง ๆ แต่ในทำนองชุดภิรมย์อสุรีนี้ ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนท่าเชิดหุ่นสินสมุทรให้อวดฝีมือลายมือกึ่งกลางฉากแสดงเพียงตัวเดียวเท่านั้น ทำนองเพลงในชุดนี้มีความสนุกสนานเร้าใจ แสดงถึงอารมณ์ของสินสมุทรที่ประสบผลสำเร็จในการที่ตนนั้นแอบหนีพระราชบิดาในขณะที่บรรทมภายในถ้ำมหาสมุทร ผู้วิจัยจึงประพันธ์ทำนองเพลงให้ส่งอารมณ์ถึงการแสดงได้อย่างตรงจุดประสงค์

1.5 ชุดที่ 4 ผู้วิจัยใช้ชื่อว่า “คลื่นวาริโสดลำพอง” ผู้วิจัยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์ทำนองเพลงในส่วนนี้ขึ้น เพื่ออธิบายถึงระลอกคลื่นกลางมหาสมุทรหลังจากเหล่าตัวละครได้เรียงระบำเป็นที่เรียบร้อยแล้วนั้น ปฏิกิริยาของคลื่นนั้นจะส่งผลให้เกิดคลื่นน้อย คลื่นใหญ่ กำลังของคลื่นก็จะมีความเบา ความเร็ว ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ประพันธ์ทำนองเพลงในชุดนี้

ให้ตอบโจทย์แนวคิดโดยที่ประพันธ์ทำนองเพลงให้มีการใช้สำนวนการบรรเลง ฆ้องวงใหญ่ที่ไล่เรียงเสียงขึ้น และไล่เรียงเสียงลง กำหนดให้ผู้บรรเลงตระหนักถึงความหนัก ความเบา ในการบรรเลงของทำนองเพลงในแต่ละประโยค ผนวกกับ ผู้วิจัยได้ประพันธ์หน้าทับขึ้นใหม่ให้มีความกลมกลืนกับท่วงทำนองของเพลง ซึ่งใช้กลองแขกในการบรรเลงควบคุมทำนองของเพลงในชุดนี้ กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกของตัวละครทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยได้จัดกระบวนให้สอดคล้องกับทำนองเพลง โดยใช้กระบวนท่าเชิดที่เน้นความแข็งแรงผสมผสานกับความนุ่มนวลไปกับทำนองเพลงที่มีความเร็ว ความช้า และความหนัก ความเบา ไปโดยพร้อมเพรียงกัน จากนั้นให้ตัวละครหายเข้าฉากไปพร้อมกับทำนองลงจบใน 8 ห้องโน้ตเพลงสุดท้าย (ระบบโน้ตอักษรไทย)

1.6 กระบวนหน้าทับที่ใช้เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ผู้วิจัยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์กระบวนหน้าทับกลองแขก และตะโพนที่ใช้บรรเลงในระบำสมุทรมัจฉา เพื่อให้จินตนาการถึงระลอกคลื่นกลางมหาสมุทร ซึ่งมีคลื่นน้อย - ใหญ่ ที่มีความช้า - เร็ว แตกต่างกัน ส่งผลให้ผู้ฟังเข้าถึงจินตนาการได้ดี

หน้าทับกลองแขกระบำสมุทรมัจฉา ชุดคลื่นวาริโลดลำพอง

ตัวผู้	-- ดิง	-- ดิง	-- ดิง	-ดิง-ดิง	-- ดิง	-ดิง-ดิง	- ดิง - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง
ตัวเมีย	-- หัง	-- หัง	-- หัง	หัง-หัง	-- หัง	หัง-หัง	หัง - หัง -	- หัง ไซะ -
ภาพรวม	-- หังดิง	-- หังดิง	-- หังดิง	หังดิงหังดิง	-- หังดิง	หังดิงหังดิง	หังดิง - หัง	ดิงหัง - ดิง

ตัวผู้	-- ไซะ	-- ไซะ	-- ไซะ	ไซะ-ไซะ	-- ไซะ	ไซะ-ไซะ	- ดิง - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง
ตัวเมีย	-- ไซะ	-- ไซะ	-- ไซะ	-ไซะ-ไซะ	-- ไซะ	-ไซะ-ไซะ	หัง - หัง -	- หัง ไซะ -
ภาพรวม	-- ไซะไซะ	-- ไซะไซะ	-- ไซะไซะ	ไซะไซะไซะไซะ	-- ไซะไซะ	ไซะไซะไซะไซะ	หังดิง - หัง	ดิงหัง - ดิง

กลับต้น

ตัวผู้	-- - ดิง	-ดิง-ดิง	- ดิง - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง	-- ไซะ -	ไซะ-ไซะ	- ดิง - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง
ตัวเมีย	-- หัง	หัง-หัง	หัง - หัง -	- หัง ไซะ -	-- ไซะ	-ไซะ-ไซะ	หัง - หัง -	- หัง ไซะ -
ภาพรวม	-- หังดิง	หังดิงหังดิง	หังดิง - หัง	ดิงหัง - ดิง	-- ไซะไซะ	ไซะไซะไซะไซะ	หังดิง - หัง	ดิงหัง - ดิง

กลับต้น

ตัวผู้	-- - ดิง	-ดิง-ดิง	- ดิง - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง	-- ดิง	-ดิง-ดิง	- ดิง - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง
ตัวเมีย	-- หัง	หัง-หัง	หัง - หัง -	- หัง ไซะ -	-- หัง	-หัง-หัง	หัง - หัง -	- หัง ไซะ -
ภาพรวม	-- หังดิง	หังดิงหังดิง	หังดิง - หัง	ดิงหัง - ดิง	-- หังดิง	หังดิงหังดิง	หังดิง - หัง	ดิงหัง - ดิง

ตัวผู้	- ไซะ - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง	- ไซะ - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง	- ไซะ - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง	- ไซะ - ไซะ	ดิงไซะ - ดิง
ตัวเมีย	ไซะ - ไซะ -	- หัง - -	ไซะ - ไซะ -	- หัง - -	- หัง - -	ไซะ - ไซะ -	- หัง - -	- หัง ไซะ -
ภาพรวม	ไซะไซะไซะไซะ	ดิงหัง - ดิง	ไซะไซะไซะไซะ	ดิงหัง - ดิง	ไซะไซะไซะไซะ	ดิงหัง - ดิง	ไซะไซะไซะไซะ	ดิงหัง - ดิง

ภาพที่ 1 หน้าทับกลองแขกระบำสมุทรมัจฉา ชุด คลื่นวาริโลดลำพอง (ที่มา : อูตินันท์ ผุละศิริ, 2565)

2. การสร้างสรรค์กระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกกระบ้ามัจฉา

2.1 กระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 1 “สมุทรมัจฉา”

กระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 1 “สมุทรมัจฉา” ซึ่งเป็นทำนองเพลงในระบำชุดแรกนั้น ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการท่าเชิดหุ่นปลา โดยเริ่มจากการปล่อยตัวหุ่นกระบอกปลาให้ออกฉากจากซุ้มประตูของฉากหุ่นกระบอกฝั่งขวา เมื่อทำนองเพลงในส่วนนำเริ่มบรรเลงขึ้นนั้น หุ่นปลาทั้ง 5 ตัว จะออกฉากนำหน้าหุ่นลินสมุทรรอกฉากต่อจากหุ่นปลาในคำร้องที่ว่า “ลินสมุทรรแหวกว่ายมา ชลาสินธุ์” จากนั้นจึงตีบทไปตามกระบวนการท่า โดยมีคำร้องเป็นตัวขยายความเข้าใจให้ผู้ชมผู้ฟัง หุ่นลินสมุทรรตีบทถึงปลาชนิดต่าง ๆ จำนวน 15 ชนิด จนครบตามจำนวนชนิดของปลา จากนั้นเป็นบทที่กล่าวถึงลินสมุทรรเพื่อที่จะเร่งเวลาจรลึกลับไปพบพระราชบิดา ผู้เชิดหุ่นลินสมุทรรนั้นต้องเชิดตัวหุ่นหายเข้าฉากไปในฝั่งซ้ายของฉาก

2.2 กระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 2 “หรรษาชลธิ์”

กระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 2 “หรรษาชลธิ์” ซึ่งเป็นทำนองเพลงในระบำชุดที่ 2 มี 2 ช่วงด้วยกัน ซึ่งในช่วงที่ 1 ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการท่าเชิดหุ่นปลาและหุ่นลินสมุทรร โดยเริ่มจากการจัดทำหุ่นปลาให้มีกระบวนการเชิดไปในทิศทางเดียวกันท่าละ 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง โดยเริ่มจากท่าโยกตัวหุ่นปลาไปทางด้านซ้าย 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง โยกตัวหุ่นปลาไปทางด้านขวา 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง โยกตัวหุ่นปลาขึ้นหน้า 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง และโยกตัวหุ่นปลาลงหลัง 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง กระบวนการท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 2 “หรรษาชลธิ์” ซึ่งเป็นทำนองเพลงในระบำชุดที่ 2 มีช่วงที่ 2 ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการท่าเชิดหุ่นปลา โดยเริ่มจากการจัดทำหุ่นปลาให้มีกระบวนการเชิดล้อเลียนกับกระบวนการท่าเชิดหุ่นลินสมุทรร ซึ่งหุ่นลินสมุทรรจะออกฉากครั้งที่ 2 หลังจากที่เข้าฉากไปเมื่อทำนองเพลงสมุทรมัจฉาจบลง ซึ่งในการออกฉากครั้งนี้ หุ่นลินสมุทรรจึงตีบทล้อเลียนกับหุ่นปลา โดยเริ่มจากกระบวนการท่าโยกตัวหุ่นลินสมุทรรและหุ่นปลาไปทางด้านซ้าย 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง

โยกตัวหุ่นลินสมุทรและหุ่นปลาไปทางด้านขวา 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง
โยกตัวหุ่นลินสมุทรและหุ่นปลาขึ้นหน้า 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง
และทำโยกตัวหุ่นลินสมุทรและหุ่นปลาลงหลัง 1 จังหวะหน้าทับของทำนองเพลง
จึงจะครบทำนองเพลง “हररชาชลธี”

2.3 กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 3 “ภิรมย์สุรี”

กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 3 “ภิรมย์สุรี” ซึ่งเป็น
ทำนองเพลงในระบำชุดที่ 3 นั้น เป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว มีตะโพนเป็นเครื่อง
ควบคุมหน้าทับ ใช้หน้าทับวรเชษฐ (ปะเท่งปะ) เนื่องด้วยทำนองเพลงมีท่วงที่
ลีลาที่สนุกสนาน ผู้วิจัยจึงได้สร้างกระบวนท่าเชิดหุ่นลินสมุทร โดยเริ่มจาก
กระบวนแกว่งอาวุธซึ่งเป็นขวาม โดยแกว่งมือข้างขวาของตัวหุ่นไปทางซ้าย
และทางขวาสลับกันตามหน้าทับตะโพน พร้อมกันกับเชิดตัวหุ่นลินสมุทรไป
ทางซ้ายของฉากสลับขวาจนครบทำนองเพลง 1 เที้ยว และในทำนองเพลง
เที้ยวที่ 2 ผู้วิจัยได้จัดกระบวนท่าใหม่ โดยที่ให้ผู้เชิดหุ่นลินสมุทรเชิดตัวหุ่น
ยกซ้ายและขวา พร้อมกันกับเชิดตัวหุ่นให้ขึ้นหน้าและลงหลังสลับไป
พร้อม ๆ กันจบครบทำนองเพลงในเที้ยวที่ 2 เป็นการจบกระบวนท่าเชิดหุ่น
ลินสมุทรในช่วงที่ 3

2.4 กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 4 “คลื่นวาริโลดลำพอง”

กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกชุดที่ 4 “คลื่นวาริโลดลำพอง”
ซึ่งเป็นทำนองในระบำสมุทรมัจฉาชุดสุดท้ายนั้น ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนท่าเชิด
โดยเริ่มจากการที่หุ่นปลาจัดกระบวนท่าเชิดตามทำนองเพลงที่มีลักษณะเลียนแบบ
ของคลื่นในมหาสมุทร ซึ่งธรรมชาติของคลื่นในมหาสมุทรมันก็มีลักษณะทาง
กายภาพที่แตกต่างกันไป อาทิ คลื่นน้อย คลื่นใหญ่ ซึ่งคลื่นในลักษณะดังกล่าวนั้น
ความแรงความเบาของคลื่นก็แตกต่างกันออกไป ฉะนั้นผู้วิจัยจึงสร้างกระบวน
ท่าเชิดหุ่นปลาด้วยการโยกตัวลง และขึ้นในฝั่งขวาของฉาก โดยเริ่มจากการโยก
ตัวหุ่นปลาลงทางขวาและยกตัวหุ่นปลาขึ้นตั้งตรงตามทำนองเพลง โดยสลับกับ
โยกตัวหุ่นปลาลงทางหน้าฉาก คือ ฝั่งผู้ชมและยกตัวหุ่นปลาขึ้นตั้งตรงตาม
ทำนองเพลง และจากนั้นโยกตัวหุ่นปลาลงทางซ้ายและยกตัวหุ่นปลาขึ้นตั้งตรง

ตามทำนองเพลง หลังจากสิ้นสุดกระบวนท่าในลำดับนี้แล้วนั้น หุ่นสินสมุทรจะ ออกฉากฝั่งขวาตีบทในลักษณะไล่ต้อนฝูงปลา เพื่อให้ฝูงปลาจัดกระบวนเข้าฉาก ไปในฝั่งซ้าย เป็นการสิ้นสุดกระบวนท่าเชิดหุ่นสินสมุทรและหุ่นปลาในระบำ สมุทรมัจฉา

ภาพที่ 2 หุ่นปลา

(ที่มา : จิตินันท์ พูลละศิริ, 2565)

3. การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน

3.1 ขั้นที่ 1 ถ่ายทอดองค์ความรู้การบรรเลงระบำสมุทรมัจฉา ชุดที่ 1 ชุด “สมุทรมัจฉา” ทำนองเพลง ชุด “สมุทรมัจฉา” นั้น ผู้วิจัยประพันธ์ โครงสร้างเป็นเพลงฉิ่ง อัตราจังหวะ 2 ชั้น จำนวน 2 ท่อน มีบทร้องจำนวน 8 คำกลอน ชุดที่ 1 จะบรรเลงด้วยกัน 2 เทียบกลับ ผู้วิจัยมีกลวิธีการถ่ายทอด องค์ความรู้ของผู้วิจัยสู่ผู้รับองค์ความรู้ด้วยวิธีการต่อเพลงเป็นประโยค แล้วให้ผู้รับองค์ความรู้นั้นบรรเลงพร้อมเพรียงกัน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว ในการต่อเพลง ในชุดที่ 1 นี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องอารมณ์เพลงต่อผู้รับ การถ่ายทอดมากพอสมควร เนื่องจากทำนองเพลงมีความหวาน ฟังแล้วจินตนาการ เสมือนปลาที่แหวกว่ายในมหาสมุทรด้วยอารมณ์แจ่มใส ผนวกกับมีบทร้อง ผู้วิจัยจึงเน้นย้ำผู้ขับร้องให้สื่อถึงอารมณ์ออกมาอย่างชัดเจนมากที่สุด ถ้าทำนที่ รับการถ่ายทอดมีศักยภาพที่ช้ากว่าส่วนรวม ผู้วิจัยจะแยกออกเพื่อทำการเสริม ให้เป็นรายบุคคลไป

3.2 ชั้นที่ 2 ถ่ายทอดองค์ความรู้การบรรเลงระบำสมุทรมัจฉา ชุดที่ 2 ชุด “หรรษาชลธิ” ทำนองเพลง ชุด “หรรษาชลธิ” มีจำนวนเพียงท่อนเดียว แต่ผู้วิจัยสอดแทรกวิธีการบรรเลงล้อ การบรรเลงรับ และการบรรเลงเหลื่อมจังหวะ ผู้วิจัยได้ประพันธ์หน้าทับขึ้นใหม่ให้เข้ากับทำนองเพลงชุดนี้อีกด้วย ผู้วิจัยจึงเน้นย้ำการสื่ออารมณ์ของผู้ที่บรรเลงกลองแขก ซึ่งกระบวนหน้าทับจะสอดส่าย สลับกัน เมื่อฟังแล้วเปรียบเสมือนคลื่นในมหาสมุทรกำลังเรียงระบำด้วยความสนุกสนานนั่นเอง

3.3 ชั้นที่ 3 ถ่ายทอดองค์ความรู้การบรรเลงระบำสมุทรมัจฉา ชุดที่ 3 ชุด “ภิรมย์อสุรี” ทำนองเพลง ชุด “ภิรมย์อสุรี” เป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว ตัดทอนจากทำนองเพลงในชุดที่ 1 คือ ชุด “สมุทรมัจฉา” เมื่อทำนองเพลงได้ถูกตัดทอนลงมาแล้วนั้น ผู้วิจัยถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้รับองค์ความรู้ไปที่ละท่อนเพลง ซึ่งมีจำนวน 2 ท่อน แต่เน้นย้ำเรื่องการแบ่งมือห้องให้ถูกต้อง เพราะลักษณะการใช้มือห้องที่ผู้วิจัยได้ประพันธ์นั้นจะเป็นลักษณะการแบ่งมือเป็นส่วนมาก ผู้วิจัยจึงใช้หน้าทับ ปะเท่งปะ๊ะ เพื่อให้ตรงกับชื่อชุด เพราะในทำนองเพลงช่วงนี้นั้นเป็นบทบาทของสินสมุทรที่จะต้องออกฉากในการแสดงฝีมือลายมือให้ผู้ชมผู้ฟังได้รู้สึกถึงความสนุกสนานที่เห็นพระราชบิดาออกจากถ้ำมาเพื่อเล่นน้ำทะเลและไล่จับฝูงปลาอย่างสนุกสนาน

3.4 ชั้นที่ 4 ถ่ายทอดองค์ความรู้การบรรเลงระบำสมุทรมัจฉา ชุดที่ 4 ชุด “คลื่นวาริโลดลำพอง” ทำนองเพลงชุดนี้เป็นทำนองเพลงที่สรุบท้าย เริ่มจากทำนองที่เต็มประโยคและตัดทอนทำนองเพลงให้สั้นลง มีการใช้วิธีการบรรเลงในลักษณะการเหลื่อมจังหวะ ผู้วิจัยจึงเน้นย้ำผู้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้บรรเลงด้วยความแม่นยำ และกระบวนหน้าทับนั้นใช้กลองแขกในการบรรเลงในลักษณะการถามตอบในกระบวนหน้าทับ จึงส่งอารมณ์ให้สนุกสนานยิ่งขึ้น

4. การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องกระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกในระบำสมุทรมัจฉา

ผู้วิจัยเริ่มกระบวนกาถ่ายทอดองค์ความรู้ในการเชิดหุ่นปลาให้กับผู้แสดงหุ่นกระบอกอาชีพ ผู้แสดงนั้นเป็นนักแสดงของคณะหุ่นกระบอกที่มีที่มา

พร้อมกับประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานนั้นคือ คณะชูเชิดชำนาญศิลป์ โดยที่ผู้วิจัยเริ่มถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักแสดงทั้ง 3 ท่าน คือ 1) ครูอภิชาติ อินทร์รงค์ 2) ครูสมเกียรติ เวชการ และ 3) ครูจิรพัฒน์ ปิ่นศิริ ซึ่งกระบวนการในการถ่ายทอดองค์ความรู้มีลำดับขั้น 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่ององค์ประกอบทางกายภาพของหุ่นปลา ขั้นที่ 2 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการใช้กลไกส่วนประกอบต่าง ๆ ของหุ่นปลา ขั้นที่ 3 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการกล่อมตัว ขั้นที่ 4 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการกระทบตัว และขั้นที่ 5 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการจัดกระบวนการท่าเชิดหุ่นปลา

ภาพที่ 3 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่ององค์ประกอบทางกายภาพของหุ่นปลาสู่แหล่งชุมชน
(ที่มา : รุติฉินนธ์ มูลละศิริ, 2565)

5. การรับงานแสดง

หุ่นกระบอกเป็นมหรสพประเภทหนึ่งที่มีผู้แสดงและนักดนตรีสร้างรายได้จากการออกรับงานแสดงเพื่อเลี้ยงชีพ จากกระบวนการค้นคว้าวิจัยการประพันธ์เพลงไปจนถึงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ศิลปินวิชาชีพในชุมชน จนศิลปินวิชาชีพนั้น สามารถนำองค์ความรู้จากผู้วิจัยไปต่อยอดเพิ่มพูนศักยภาพในวิชาชีพและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภายในชุมชนจนเป็นที่ประจักษ์

ภาพที่ 4 การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี
ณ โรงเรียนถาวรานุกุล
(ที่มา : จิตินนท์ ฤกษ์ศิริ, 2565)

สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา”

สรุปได้ว่าทำนองระบำชุดนี้ที่ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์นั้นได้อธิบายแนวคิดที่มีลักษณะคล้องจองกัน เป็นกระบวนที่ที่มีความหมายต่อเนื่องกัน “สมุทรมัจฉา หรรษาชลธิ ภิรมย์อสุรี และคลื่นนารีโลดลำพอง” พร้อมด้วยกระบวนหน้าทับ ซึ่งแนวคิดทั้งหมดนี้ส่งผลให้ระบำสมุทรมัจฉามีความน่าสนใจ ผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่องนี้ขึ้น เพื่อเป็นการสร้างสรรค์และพัฒนาการแสดงหุ่นกระบอก ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาให้การแสดงหุ่นกระบอกนั้นดำรงอยู่และขับเคลื่อนต่อไปได้ และเพื่อให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในเนื้อหาของดำเนินเรื่องของวรรณคดีที่นำระบำเข้ามาสอดแทรก เพื่อความสวยงามและสนุกสนาน จึงส่งผลให้ผู้ชมมีความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้นและสามารถรับชมได้ทุกช่วงวัย ทำนองระบำชุดนี้ที่ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์นั้นได้อธิบายแนวคิดในลักษณะที่คล้องจองกัน เป็นกระบวนที่ที่มีความหมายต่อเนื่องกัน “สมุทรมัจฉา หรรษาชลธิ ภิรมย์อสุรี และคลื่นนารีโลดลำพอง” พร้อมด้วยกระบวนหน้าทับ ซึ่งแนวคิดทั้งหมดนี้เป็นกรอบสำหรับจัดกระบวนการ

ในการดำเนินโครงการวิจัยให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โครงสร้างเพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” มีทั้งหมด 4 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นส่วนนำมีทำนองเพลง 8 ห้องโน้ต ระบบโน้ตไทย ส่วนทำนองเพลงในชุดที่ 1 ชื่อ “สมุทรมัจฉา” ผู้วิจัยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์ทำนองเพลงในส่วนนี้ขึ้นเพื่ออธิบายถึงตัวละครที่ชื่อว่า สินสมุทร พันธุ์ปลาชนิดต่าง ๆ ที่พบจากบทร้องในทำนองเพลงชุดที่ 1 พบปลาหลากหลายสายพันธุ์ทำนองและบทร้องมีเอกลักษณ์เป็นเพลงฉิ่ง อัตรารัจหะ 2 ชั้น จำนวนทั้งหมด 2 ท่อนเพลง จำนวน 3 เที้ยวกลับทำนองเพลงชุดที่ 2 ชื่อหรรษาชลธิ ปลาสายพันธุ์ต่าง ๆ เรียงระบำในมหาสมุทรด้วยความสนุกสนาน ทำนองเพลงส่งผลให้เกิดความสดใส มีกลองแขกควบคุมหน้าทับใช้อัตรารัจหะ 2 ชั้น ชุดที่ 3 ชื่อภริมย์อสูรี ทำนองเพลงอธิบายถึงความรื่นเริง สดใสของหุ่นสินสมุทร ชุดที่ 4 ชื่อคลื่นวาริโสดลำพอง ทำนองเพลงไล่เรียงเสียงขึ้นและไล่เรียงเสียงลง มีความหนัก ความเบา กระบวนหน้าทับที่ใช้เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ผู้วิจัยใช้หน้าทับกลองอยู่ 2 ชนิด คือ กลองแขก และตะโพน ผลการวิเคราะห์ทำนองสารัตถะของผู้วิจัยสรุปการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์ทำนองสารัตถะของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ในทำนองเพลงทั้ง 4 ชุด จึงพบได้ว่าระบำสมุทรมัจฉาเป็นเพลงที่มี 2 บันไดเสียง คือ บันไดเสียงฟา และบันไดเสียงซอล โดยพบบันไดเสียงฟาทั้งหมด 10 บรรทัด และพบบันไดเสียงซอลทั้งหมด 13 บรรทัด แสดงให้เห็นได้ว่าเพลงชุดระบำสมุทรมัจฉาเป็นเพลงที่ไม่มีความซับซ้อนของบันไดเสียงมากมายนัก เป็นผลทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจถึงบทเพลงได้ง่าย ผู้บรรเลงสามารถท่องจำและสามารถนำเพลงชุดนี้ไปบรรเลงในโอกาสต่าง ๆ ได้ดี

2. การสร้างสรรค์กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกระบำสมุทรมัจฉา

สรุปได้ว่าการศึกษาสร้างสรรค์กระบวนท่าเชิดหุ่นกระบอกปลา ผู้วิจัยศึกษาสภาพโดยรวมของหุ่นปลาและจัดสร้างโครงลำตัวหุ่นกระบอกปลาด้วยลวดแล้วปิดด้วยกระดาษสา จึงทำให้ส่วนประกอบของหุ่นปลานั้นเหมือนปลาจริงทุกประการ เนื่องจากมีครีบ หาง ปาก และลูกตา ส่วนการใช้สีหุ่นปลา เน้นสีดำในส่วนของลำตัว ครีบ หาง และปากบน ส่วนปากล่างนั้นสามารถขยับได้

ส่วนปลาตัวอื่น ๆ ใช้สีสันสวยงาม ตามพันธุ์ปลานั้น ผลการศึกษากระบวนการทำ
เชิดหุ่นกระบอกปลาในระบำสมุทรมัจฉา ผู้วิจัยได้สร้างสรรคกระบวนการทำเชิดไว้
ทั้ง 4 ชุดตามทำนองเพลงที่ได้แบ่งไว้ตามชื่อเรียก “สมุทรมัจฉา ธรรมชาติ
ภิรมย์สุรี และคลื่นวาริไลดล้าพอง” กระบวนการทำเชิดหุ่นกระบอกตามทำนองเพลง
ในแต่ละชุดนั้นมีลีลาท่วงท่าที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งจะยึดทำนองเพลงเป็นหลัก
ในการสร้างสรรคกระบวนการทำ

3. การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน

สรุปได้ว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนนั้น ผู้วิจัยจัดแบ่งลำดับ
ขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนออกเป็น 2 ลำดับ เพื่อก่อให้เกิดการต่อยอด
องค์ความรู้สู่ผู้รับการถ่ายทอดได้อย่างสะดวก เข้าใจง่าย และง่ายต่อการดำเนิน
โครงการวิจัย ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสูงสุด คือ การถ่ายทอด
องค์ความรู้การบรรเลงระบำสมุทรมัจฉา มีขั้นตอนการถ่ายทอดอยู่ 4 ขั้นตอน คือ
ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้การบรรเลงระบำสมุทรมัจฉา ชุดที่ 1 สมุทรมัจฉา
ชุดที่ 2 ธรรมชาติ ชุดที่ 3 ภิรมย์สุรี และชุดที่ 4 คลื่นวาริไลดล้าพอง และกลวิธี
การถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้วิจัยสู่ผู้รับองค์ความรู้ด้วยวิธีการต่อเพลงไปที่ละ
ประโยคเพลง แล้วให้ผู้รับองค์ความรู้นั้นบรรเลงพร้อมเพรียงกัน เพื่อให้เกิด
ความคล่องตัวในการต่อเพลง ถ้าท่านใดมีศักยภาพที่ช้ากว่าส่วนรวม ผู้วิจัย
จะแยกออกเพื่อทำการเสริมให้เป็นรายบุคคล

4. การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องกระบวนการเชิดหุ่นกระบอกในระบำ สมุทรมัจฉาการรับงานแสดง

สรุปได้ว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องกระบวนการเชิดหุ่นกระบอก
ในระบำสมุทรมัจฉา เริ่มต้นจากกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการเชิดหุ่นปลา
ให้กับผู้แสดงหุ่นกระบอกอาชีพ ผู้แสดงนั้นเป็นนักแสดงของคณะหุ่นกระบอก
ซึ่งว่าคณะชูเชิดชำนาญศิลป์ มีกระบวนการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ 5 ขั้นตอน
คือ ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่ององค์ประกอบทางกายภาพของหุ่นปลา
ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการใช้กลไกส่วนประกอบต่าง ๆ ของหุ่นปลา
ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการกล่อมตัว ขั้นตอนการถ่ายทอด

องค์ความรู้เรื่องการกระทบตัว และขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการจัด
กระบวนการท่าเซิตตามลำดับเพลง

5. การรับงานแสดง

สรุปได้ว่าหุ่นกระบอกเป็นมหรสพประเภทหนึ่งที่มีผู้แสดงและนักดนตรี
สร้างรายได้จากการออกรับงานแสดงเพื่อเลี้ยงชีพ จากกระบวนการค้นคว้าวิจัย
การประพันธ์เพลงไปจนถึงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ศิลปินวิชาชีพ
ในชุมชนจนศิลปินวิชาชีพนั้นสามารถนำองค์ความรู้จากผู้วิจัยไปต่อยอดเพิ่มพูน
ศักยภาพในวิชาชีพและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภายในชุมชน จนเป็นที่ประจักษ์

งานวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์เพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบ
การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณีเพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้
เชิงพื้นที่ เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การสร้างสรรค์เพลงไทยชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดง
หุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่
เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจจากที่
ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงหุ่นกระบอกใกล้สูญหาย และมีจำนวนผู้เข้าถึง
หรือผู้ที่ยังรู้ว่าการแสดงชนิดนี้ยังมีอยู่ในปัจจุบัน แต่คนยุคหลังเกิดความรู้จัก
ลดน้อยลง จึงส่งผลให้ศิลปินผู้ที่รักษาศิลปะการแสดงแขนงนี้ลดน้อยลงเช่นกัน
เนื่องจากสภาพความเหลื่อมล้ำทางสังคมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในปัจจุบัน
จึงส่งผลดังกล่าว แตกต่างจากสภาพสังคมยุคก่อนที่ศิลปินแขนงนี้สามารถ
สร้างรายได้จากการออกรับงานแสดงหุ่นกระบอก ผู้วิจัยจึงต้องสร้างสรรค์
งานวิจัยชิ้นนี้ขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและงานวิจัยเรื่องนี้ก็สามารถแก้ไข
ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้เป็นอย่างดีตามผลของการวิจัย

2. โครงสร้างระบำสมุทรมัจฉามีทำนองที่ฟังและเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยได้แบ่ง
ทำนองเพลงออกเป็นชุดทั้งหมด 4 ชุด คือ “สมุทรมัจฉา ทรรษาชลธิ ภิรมย์อสุรี
และคลื่นวาริโสดลำพอง” ทำนองเพลงในแต่ละชุดนั้นมีความสนุกสนาน
ผนวกกับบทร้องที่พรรณนาถึงพันธุ์ปลาทะเลชนิดต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้ฟังเข้าใจ
ได้ง่าย งานวิจัยเรื่องนี้จึงตอบโจทย์เรื่องการแก้ไขปัญหาในความเหลื่อมล้ำ

ทางสังคม ซึ่งส่งผลให้ในอนาคตจะมีศิลปินและนักแสดงหุ่นกระบอก
เพิ่มจำนวนมากขึ้น เนื่องจากเป็นอาชีพที่สร้างรายได้อีกอาชีพหนึ่ง และส่งผลให้มี
ผู้คนรู้จักการแสดงนี้มากขึ้น และเกิดความยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานการวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับ
ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยสนับสนุนทุนการวิจัยจาก
แหล่งทุนภายนอก จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณ ไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

ฐิตินนท์ ผลละศิริ. [ผู้ถ่ายภาพ]. (2565). หน้าทับกลองแขกระบำสมุทรมัจฉา ชุด คลื่นวาริไลต์ลำพอง [ภาพถ่าย]. ใน *การสร้างสรรค์เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่อง พระอภัยมณี เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่ เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ*. คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

_____. [ผู้ถ่ายภาพ]. (2565). หุ่นปลา [ภาพถ่าย]. อ้างถึงใน สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ คณะศิลปนาฏดุริยางค์. (2565). *การสร้างสรรค์เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ* [วิดีโอ]. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566. จาก <https://www.youtube.com/watch?v=L1Ku4lTiYd0>

_____. [ผู้ถ่ายภาพ]. (2565). ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่ององค์ประกอบทางกายภาพของหุ่นปลาสู่แหล่งชุมชน [ภาพถ่าย]. อ้างถึงใน สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ คณะศิลปนาฏดุริยางค์. (2565). *การสร้างสรรค์เพลงไทย ชุด “ระบำสมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่ เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ* [วิดีโอ]. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566. จาก <https://www.youtube.com/watch?v=L1Ku4lTiYd0>

_____. [ผู้ถ่ายภาพ]. (2565). การแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี ณ โรงเรียนถาวรานุกุล [ภาพถ่าย]. อ้างถึงใน สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ คณะศิลปนาฏดุริยางค์. (2565). *การสร้างสรรค์เพลงไทย ชุด “ระบำ*

สมุทรมัจฉา” ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องพระอภัยมณี
เพื่อพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสร้างรายได้เชิงพื้นที่ เป็นการแก้ไข
ปัญหาความเหลื่อมล้ำ [วิดีโอ]. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566.
จาก <https://www.youtube.com/watch?v=L1Ku4lTIYd0>